

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЛЕКСИЧНОГО ФОНУ СЛОВА

У статті розглядається поняття “лексичний фон слова” у лінгвокультурологічному аспекті, зокрема подається класифікація лексичних понять, які містять у собі лексичний фон, при зіставленні двох мов. Лексичний фон розглядається як невід’ємне від лінгвокраїнознавчої теорії поняття, яке є культурно-мовним явищем і знаходиться на перехресті мови та культури.

Фонові знання носіїв мови і культури, як правило, асоціюються з мовними одиницями, передусім зі словами. Мова виступає в якості сховища колективного досвіду народу-носія, з допомогою мови фонові знання передаються від покоління до покоління, здійснюючи “зв’язок між часами”. В цьому полягає комунікативна функція мови, що дозволяє виступати також і меморативній функції як пам’яті народу. Слово у своєму значенні є осередком знань народу-носія про навколишню дійсність, причому ці знання виявляються не лише через денотативне (сигніфікативне) значення слова, але й через увесь комплекс асоціацій, пов’язаних з предметом, який позначає слово, у всій широті його лексичного фону [3, с. 145].

Предметом нашого дослідження є лексичний фон слова. *Мета статті* – проаналізувати поняття “лексичний фон слова” у лінгвокультурологічному аспекті. Дана мета передбачає такі завдання: 1) класифікувати типи лексичних понять, які виникають при їх зіставленні у двох різних мовах; 2) визначити термін “лексичний фон”; 3) дослідити поняття “лексичний фон” у лінгвокультурологічному аспекті.

Теорія лексичного фону, вперше висунута і обґрунтована Є.М. Верещагіним і В.Г. Костомаровим [2, с. 55–56], дозволяє пояснити часткові розбіжності в національно-культурній семантиці мовних одиниць зіставляваних мов, прояснити картину з реаліями, “квазіреаліями”, повними та частковими реаліями тощо. Пізніше дослідженням поняття “лексичний фон” займалися такі вчені, як Г.Д. Томахін [4], Л.С. Бархударов [1], Н.Б. Мечковська [3] та ін.

Лінгвокраїнознавча теорія, яка склалася переважно у 70-х роках минулого століття, полягає у тому, що значення слова визначається лексичним поняттям і лексичним фоном, який включає у себе систему світоглядних поглядів, які панують в тому чи іншому суспільстві, етичних оцінок, естетичних смаків, норм мовленнєвої та немовленнєвої поведінки і найголовніше – більшу частину знань, якими володіють усі члени суспільства. Виходячи з цього, лексичне поняття розглядається як мисленнєвий зміст, образ, що асоціюється з позначуванним предметом, який вибудовується у свідомості носіїв мови і культури (в межах і на основі національної культури).

Багато понять, які відносяться до загально-розповсюджених предметів та явищ, мають у своєму складі національно-культурну семантичну частку, що робить ці слова національно-маркованими, серед яких чимало топонімів. Так, наприклад: *Blizzard State* – “*umam хурделиць*” – неформальна назва штату Південна Дакота, *Blizzards* – прізвиська жителів цього штату, який асоціюється з раптовістю, різкістю пронизливого льодяного шквалу, снігопадами; *Cyclone State* – “*umam циклонів*” – одна із назв Канзасу, оскільки тут нерідко трапляються смерчі, вихори; *Chinook State* – “*umam Чінок*” – метафорична назва штату Вашингтон, позаяк *chinook* – це вологий вітер північно-західної частини тихоокеанського узбережжя, звідси й неофіційна назва штату.

При зіставленні лексичних понять двох різних мов виділяють: 1) міжмовні, яким відповідає еквівалентна лексика; 2) поняття, що співпадають лише в одних значеннях і відрізняються у всіх інших (фонова лексика); 3) поняття, які не мають відповідників в іншій культурі, отже, і позначення в іншій мові, такі поняття позначаються безеквівалентною лексикою. Однак не слід думати, що лише безеквівалентна лексика, що позначає реалії, є національно своєрідна і становить об’єкт лінгвокраїнознавства. Фактично будь-яке слово національно своєрідною не лише як лексема, що не має точного відповідника навіть у близькоспоріднених мовах, але й як семема. Слова зазвичай мають лише аналогі в інших мовах, співпадаючи лише частково у своєму предметному змісті, але вони можуть відрізнятися конотаціями та лексичним фоном.

Лексичний фон – явище культурно-мовне, яке лежить на перехресті мови та культури. Без знання лексичного фону неможливо розкрити зміст підтексту, а іноді неможливо зрозуміти саме слово в його предметному значенні. Власне слова викликають у свідомості носіїв мови певні асоціації, характерні для однієї культури і непритаманні іншій, та які, в свою чергу, знаходять своє вираження в мові у вигляді конотативних значень слів. Конотативну лексику Г.Д. Томахін вважає

різновидом “фонової лексики” [4, с. 82–86]. Конотації виражаються не у безеквівалентній лексиці, а у словах, що позначають однакові предмети у двох різних культурах, однак їх розбіжності приховуються у національній своєрідності асоціацій, що викликає дане слово. Різницю в конотативних значеннях слів можна пояснити, перш за все, культурно-етнографічними особливостями, притаманними народам різних країн. Так, наприклад, *siskoo's call* – кування зозулі – у США означає скільки років дівчині залишилось до заміжжя, у нас же воно означає скільки років людині судилося ще прожити.

Ось чому лінгвокраїнознавство як наука про мовні одиниці – носії фонівих знань людини – базується на кумулятивній історико-культурній функції мови, але в першу чергу служить цілям комунікації, оскільки в основі всього стоїть завдання адекватного сприйняття іншомовного мовлення, розуміння мовних одиниць в актах внутрішньо-культурної комунікації. Можна навести багато прикладів, коли люди, які володіють достатньо вільно іноземною мовою, опинившись в країні носіїв цієї мови, часто не до кінця розуміють мовлення іноземців, а їх висловлювання не зовсім зрозумілі останнім, хоча спілкування йде на одній мові з дотриманням усіх мовних норм: фонетичних, лексичних, граматичних [5, с. 205]. Повної комунікативності тут немає тільки через нерозуміння мовлення у плані змісту. Наявність фонівих знань загальнолюдського та регіонального характеру, що співпадають, дозволяє учасникам комунікації у певній мірі розуміти один одного, але лише володіння країнознавчими фонівими знаннями дозволяє їм досягати повного взаєморозуміння. Через недостатні знання фактів дійсності навіть висококваліфікованими майстрами художнього перекладу допускаються грубі викривлення тексту, причина яких приховується у нерозумінні значення певних мовних одиниць [1, с. 18–22]. Тому навчання країнознавчим фонівими знанням повинно бути невід’ємною частиною у вивченні іноземних мов, воно не менш важливе, ніж навчання мовним засобам.

Отже, ми дослідили поняття “лексичний фон” у лінгвокультурологічному аспекті, класифікували типи лексичних понять, які виникають при їх зіставленні у двох різних мовах та встановили такі їх типи: 1) міжмовні поняття, яким відповідає еквівалентна лексика в іншій мові; 2) поняття, що співпадають лише в одних значеннях і відрізняються у всіх інших (фонова лексика); 3) поняття, які не мають відповідників в іншій культурі, отже, і позначення в іншій мові, такі поняття позначаються безеквівалентною лексикою.

Перспективою подальших розвідок є дослідження безеквівалентної лексики.

Література

1. Бархударов Л.С. Что нужно знать переводчику? // Тетради переводчика. – М., 1978. – Вып. 15. – С. 18–22.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М., 1990. – С. 55–56.
3. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика: Пособие для студентов гуманитарных вузов и учащихся лицеев. – 2-е изд., испр. – М.: Аспект-Пресс, 2000. – 206 с.
4. Томахин Г.Д. Прагматический аспект лексического фона слова // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – М., 1988. – № 5 – С. 82–86.
5. Bailey R.W. Images of English. (A Cultural History of the Language). – The University of Michigan Press, 1996. – 329 с.

УДК 811.161.2'367

ШАБАТ-САВКА С.Т.
(Чернівці)

КОМУНІКАТИВНИЙ АКТ ПОРАДИ ТА ЙОГО РЕЧЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ

У статті здійснено аналіз комунікативного акту поради як однієї з важливих форм відображення інтенцій волевиявлення; виокремлено експліцитні та імпліцитні синтаксичні засоби реалізації спонукальної семантики у висловленнях поради; зазначено, що мовленнєвий акт поради залежить від прагматичних намірів мовця, адресованості спонукуваної дії, умов перебігу процесу комунікації.

Комунікативний синтаксис як один з визначальних напрямів сучасної синтаксичної науки спрямований не тільки на вивчення особливостей функціонування мовних одиниць у процесах комунікації, контекстуально зумовлених варіантів речень, а й на виявлення тих факторів і чинників, які породжують та організують мовленнєву діяльність в цілому. До важливих факторів витворення комунікативних актів зараховуємо насамперед *комунікативний задум*, або *інтенцію*, – “превер-